

Maria Pilar Perea, especialista en la flexió verbal del català, el repte principal de la creació de l'estàndard català, resumeix les opcions actuals del procés d'estandardització dient que «concebre l'existència d'un estàndard únic suposa que aquesta varietat és la suma —selectiva, però— de les diverses varietats geogràfiques del català [**estàndard posicional**]. Una altra concepció pel que fa a l'estàndard, que ha comptat, en català, amb iniciatives d'abast reduït, ha estat la creació d'estàndards propis de grups dialectals específics [**estàndard posicional** format per **parastàndards**]. Aquestes iniciatives han quallat en valencià i es troben en procés d'elaboració en nord-occidental, en balear i en alguerès. No s'han arribat a plantejar, però, de manera efectiva, en rossellonès.» I es refereix a la darrera alternativa afirmant que «la varietat estàndard central, que actualment serveix com a referència en el territori català, s'identifica per raó de la seva coincidència formal, amb els resultats del català central, per bé que, quan s'escau, s'indiquen les possibles discrepàncies particulars que es poden manifestar en relació amb les propostes d'aquesta varietat unificadora.»¹ Brauli Montoya parla d'«estàndards regionals, assumibles pels parlants illencs i valencians i, alhora, compatibles amb l'estàndard de base barcelonina que domina el panorama a Catalunya.»² No cal ara repetir els formadors de l'«estàndard valencià» ni les característiques de llur aportació.

1. Maria Pilar Perea «Flexió verbal regular», dins Joan Solà (dir.) (2002): *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona, Ed. Empúries, I, p. 585-586.

2. Brauli Montoya Abat, «La llengua catalana: presentació general», dins Joan Solà (dir.) (2002): *Gramàtica del català contemporani*, I, p. 29.

Cal no oblidar, però, que el 1978, la Universitat de València reivindicà una codificació policèntrica i alhora convergent amb la dels altres grans dialectes.³

Pendent l'aprovació de l'actualització de la gramàtica de Pompeu Fabra de 1918, oficial de l'Institut d'Estudis Catalans, la seva Secció Filològica publicà una obra de síntesi i selecció, en els camps de la fonètica i la morfologia, de les opcions dels estàndards regionals, en la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana* (1990, 1994) (des d'ara *Proposta IEC*). L'atribució de les variants als diferents registres i/o àmbits geogràfics, general o dialectal («restringit»), s'hi fa amb un criteri estadístic que no cal recordar i l'aplicació del qual presenta algunes contradiccions, així com hi falten un seguit de trets. El resultat de l'obra s'ha considerat un estàndard polimorf i que, d'altra banda, no té en compte les diferències de vitalitat dels dialectes (demografia, activitat sociocultural) ni criteris de diasistematicitat.⁴

Dins la mateixa línia de l'estàndard polimorf o compost de modalitats, es troba la *Guia d'usos lingüístics. 1. Aspectes gramaticals* (des d'ara *Guia d'usos*) de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, redactada per Maria Josep Cuenca i Manuel Pérez Saldanya, publicada el 2002, que comentam ara, la qual té uns precedents immediats en un altre dialecte, en *Proposta de model de llengua per a l'escola de les Illes Balears* (des d'ara *Proposta UIB*), redactada per Antoni I. Alomar i Joan Melià i revisada per la Comissió d'Assessorament Tecnolingüístic del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de les Illes Balears i la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (1999); i en *La llengua catalana a Mallorca. Propostes per a l'ús públic* (publicada pel Consell Insular de Mallorca, l'any 1999) (des d'ara *Propostes CIM*), obra d'Antoni I. Alomar, Gabriel Bibiloni, Jaume Corbera i Joan Melià.

Totes tres obres responen a un mateix context històric caracteritzat pels següents factors:

- a) l'esmentada necessitat d'actualització de la normativa;
- b) l'existència de diverses obres de referència que han respost a la necessitat anterior a cada gran àmbit dialectal, obres de vegades amb solucions incompatibles;
- c) la confusió dels professionals del llenguatge, aquests davant la tendència mundial a una màxima homogeneïtat en el llenguatge formal i pel model no polimòrfic de les altres llengües més conegudes, han identificat l'estàndard català amb la codificació basada en el dialecte central, el motiu és que aquest gairebé té el monopoli dels mitjans de comunicació de més difusió i dels llibres de text, de consulta i de lectura, mitjans que influeixen la llengua dels infants i joves; aquesta confusió mena al rebuig de tots els trets catalans absents del model de codificació de Fabra per uns i al rebuig del model fabrià i de qualsevol altre estàndard, per altres; l'esmentada confusió enfronta els partidaris del model composicional, els de l'expansió de l'estàndard del català central i els d'un model composicional;
- d) l'estàndard amb diferents models (expressió que és una *contradictio in terminis*) esdevé una trapa per a la distribució pel mercat format per tot el domini lingüístic dels productes vehiculats en català, davant les exigències homogeneïtzadores del mercat, i més quan té les mides del nostre;
- e) l'existència d'estratègies polítiques que, basant-se en la divisió política de l'àmbit lingüístic i en pautes diglòssiques, oposen les varietats locals i informals, de les quals es presenten com a

3. *Informe sobre la llengua dels valencians* de la Facultat de Filologia, Universitat de València, 1978.

4. Contra el que diu la introducció a l'obra, no es pot dir, doncs, que el resultat sigui «un estàndard polimorf i composicional», mentre hi hagi *modalitats de l'estàndard* («un locutor s'ha de mantenir en el marc d'una mateixa modalitat de l'estàndard ... i no ha de passar d'aquesta a una altra, baldament ho fes aplicant d'una manera impecable la norma corresponent»; *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana. II Morfologia*, 1994, p. 8, 9). L'obligació de mantenir-se dins una única modalitat de l'estàndard, però, és incompatible amb la restricció d'ús de determinades formes en l'àmbit general, perquè aquesta obliga a optar per formes al·lo-dialectals al costat de formes pròpies compartides amb un altre dialecte (per exemple, en la modalitat balear i en la valenciana s'ha d'usar en l'àmbit general una forma com *menjo* al costat de, també per exemple, *vulga*; d'altra banda, no sabem si en aquesta modalitat i mateix àmbit hi hem d'usar *cantessis* o *cantesses* en comptes de *cantassís* o *cantassés*.

defensors, a l'estàndard català, mostrat com una imposició externa; aquests plantejaments fomentant la divergència volen impedir la funcionalitat de l'estàndard català per acabar d'implantar l'espanyol o el francès.

Sobre els trets concrets de l'obra, cal destacar sempre l'enfocament didàctic de l'obra, resultat de l'experiència docent i de redactors de llibres de text dels autors de l'obra: per exemple, en el tractament del valor del gerundi (p. 96), i dels valors dels verbs *ser* i *estar* (p. 99-101). Essent una obra escrita, cal remarcar la perfecta presentació amb un ús molt clar dels recursos tipogràfics; hi manquen, però, alguns mapes amb la representació de les isoglosses d'alguns trets (no cal dir que amb els mitjans actuals aquestes obres haurien de ser també audiovisuals, especialment pel que fa a la fonètica, i interactives, amb enllaços, per exemple, amb les *Converses filològiques* de Fabra). Mancant la interactivitat, hi fa falta un índex final de matèries.

Pel que fa a l'organització del contingut en l'obra, aquesta, com les precedents, per necessitat sociopolítica, comença amb una extensa exposició («Conceptes bàsics») sobre la varietat estàndard. Tenint en compte la necessitat de simplificació del polimorfisme i la d'acceptació, en l'esmentat context polític, d'una diferenciació entre registres, expliquen per llarg els fonaments de cada proposta, tot recorrent a la història, a la gramàtica històrica i a la geografia. En el cos de l'obra, articulada en els diferents apartats tradicionals (*II. Ortografia i pronúncia*, *III. Flexió i conjugació*, *IV. Morfosintaxi*), tot seguint les adaptacions regionals de la gramàtica esmentades, es fa una classificació dels diferents trets d'acord amb la conveniència del seu ús segons els àmbits geogràfics i els contextos.

La classificació per registres, permet d'anar introduint progressivament les formes més convergents assignant-les als usos més formals i deixant per als més secundaris les variants divergents (en aquest sentit es podria arribar a una unitat en la llengua escrita dels registres més formals al costat d'uns parastàndards en els registres orals de formalitat mitjana i baixa; però, qui hi posaria les fronteres en l'ús real?). Es tracta de l'aplicació de l'esmentat model de *policentrisme convergent*. Ara bé, aquesta obra i les baleàriques equivalents, malgrat l'esforç i la intenció convergent, esdevenen, encara, un testimoni feridor de la pèrdua d'un estàndard escrit gairebé absolutament homogeni i molt influent en el llenguatge oral formal. Filles de les circumstàncies històriques, posen els fonaments per a un futur vertader estàndard, és a dir, funcional, sense l'actual polimorfisme esquarterador, i en el qual tot el domini lingüístic s'hi senti representat, un estàndard composicional.

A banda de l'estructura lineal en diferents apartats, els punts tractats es poden classificar en diferents grups. Una part important són els trets d'interès pancatalà, la majoria dels comuns amb les obres precedents i altres de centrats en el model central. S'ocupen, també la majoria, de la sintaxi i dels efectes de la interferència espanyola que solem trobar en els trets dels altres apartats. Entre els aspectes comuns a totes les obres, una part cerquen la solució d'una mateixa interferència lingüística de l'espanyol. Hi manca, però, algun fenomen d'interferència corrent, com l'ús de l'indefinit *mateix* usat com a pronom precedit d'article (p. 134). Molt sovint a l'hora de rebutjar una solució s'argumenta a favor de la genuïtat del llenguatge.

Un altre grup important són les divergències actuals del valencià amb el català central, divergències que provoquen dubtes i que segurament ocuparan gran part d'un futur volum. L'objectiu aleshores és d'informar de la qualitat de les variants i de llur admissibilitat segons el registre (els dobles *espatlla* / *espatlla*; les pronúncies *cadira* / *ca'ira*, *ai'ua* / *auia* / *aigua*, *tots* / *tot[f]*, *just* / *[dʒ]ust* / *[tʃ]ust*; les formes verbals *treuïa* / *treia*, *perc* / *perd*, *rist* / *rigut*, *engul* / *engulc* / *engoleix*, etc.). D'aquests aspectes, n'hi ha de comuns amb el bloc dialectal occidental, amb el nord-occidental, doncs; d'altres, amb aquest i amb el baleàric, com a àrees laterals conservadores. En qualsevol cas, manquen referències al septentrional o rossellonès, que no és esmentat mai (a la descripció del vocalisme tònic, per exemple, i a l'apartat sobre la primera persona del present d'indicatiu). Aleshores, se segueix, en general, el criteri de *Proposta IEC*, que té en compte l'abast dialectal de cada forma, amb l'aplicació d'un mètode «estadístic» que no tendeix vers un model

composicional, encara que s'hi atraqui, perquè s'assoleix una certa reducció numèrica de les variants a l'àmbit general.⁵

Tenen una gran importància per la seva qualitat, extensió i influència en l'acceptació de les propostes normatives, les explicacions, sovint procedents de la gramàtica històrica, sobre l'origen de variants fonètiques i morfològiques: cal destacar la novetat de la introducció del nom tradicional de les lletres. Però són millorables: l'exposició de la llei Fabra d'evolució de les *ē*, *ī* llatines, amb una explicació millorable pel que fa a la posició de la vocal neutra baleàrica entre la solució occidental i la del català central (p. 40); la de la primera persona del present d'indicatiu, on s'oblida que als parlars baleàrics abans de la generalització de la desinència zero també es passà per les desinències ara continentals (p. 76); la de les formes del present de subjuntiu (en benefici de la unitat de l'estàndard, tal volta hauria convingut més mantenir-hi algunes de les desinències clàssiques contra el criteri de la personalització envers l'espanyol del nucli de l'editorial L'Avenç i de Fabra de triar trets de la varietat més transformada i, alhora, la del centre cultural i polític capdavanter a l'època) (p. 78). Aquesta explicació diacrònica manca, de vegades, per exemple en el cas de l'origen del doble paradigma del passat simple de *veure* (cal notar que en el paradigma actualment valencià, hi manca la forma *viu* de tercera persona, p. 79, considerada pròpia de l'àmbit valencià per *Proposta IEC*, p.145). Es tracta d'una absència amb una intenció convergent, com la de la forma baleàrica corresponent *vé* de les gramàtiques de F. de B. Moll que ja no recull *Proposta IEC*.

Pel que fa als arguments a l'hora de triar una variant, cal esmentar els següents:

Tradició (sobretot l'ús clàssic); distribució territorial (general, gran, parcial; coincidència amb altres dialectes); homogeneïtat o heterogeneïtat dels contextos on apareix un tret segons el parlar. De vegades, és clar, diversos arguments combinats abonen la decisió: ús clàssic i manteniment en part de l'àrea dialectal o del bloc dialectal; estroncament de la tradició literària i àmbit territorial petit; tradició escrita; convergència amb la resta del domini lingüístic; continuació de les formes etimològiques i rebuig de l'extensió de l'analogia si allunya del conjunt de l'idioma; renúncia, en l'estàndard escrit i formal a característiques ja només valencianes, encara que siguin clàssiques; **superació de la diversitat i irregularitat de formes en els parlars**, contra la major difusió formal de variants generals, de vegades conservades en alguns dels parlars; funcionalitat; ús genuí viu coincidint amb els testimonis històrics i amb la norma general; ús formal majoritari actual.

Aquests mateixos principis, que foren seguits ja per Fabra fora de la conjugació verbal, s'haurien d'aplicar, però, a l'hora de tractar el conjunt de la morfologia verbal de tot el domini lingüístic amb l'objectiu de reduir el polimorfisme. Gabriel Bibiloni ho ha indicat quan ha assenyalat els criteris per a la formació d'un estàndard composicional: «la tria hauria de recaure en la forma que pugui ser més valorada per tota la comunitat, d'acord amb l'etimologia, la història de la llengua, la tradició culta o d'acord amb el principi de diasistematicitat. Sigui de la varietat que sigui.»⁶

Passant als diferents apartats, cal començar notant l'existència d'un de dedicat conjuntament a l'ortografia i la fonètica que manca en *Proposta IEC*, *Proposta UIB* i *Propostes CIM*: ja hem esmentat la importància de la novetat de recollir els noms genuïns i tradicionals de les lletres en català, encara que sigui en una nota, esmenant una errada de Fabra que *Proposta IEC* hauria de tenir en compte, tot i les implicacions en la lectura de les sigles —la *ef em* = la FM—, és a dir, dels noms *ef*, *el*, *em*, *en*, *el*, *er* i *es* de les lletres *f*, *m*, *n*, *l*, *r* i *s*.

5. Pel que fa al sistema composicional, la tria d'un tret dependrà més de criteris com la diasistematicitat, la historicitat i la regularitat; vegeu Xavier Lamuela, «Fixació i funcionament de la gramàtica normativa en el procés d'estandardització de la llengua catalana», dins *Català, occità, friülà: llengües subordinades i planificació lingüística*, *Quaderns Crema*, 1987, p. 61-92; el criteri de funcionalitat ha de tenir en compte resistències sociopolítiques que el poden anul·lar.

6. Gabriel Bibiloni, *Sobre l'estàndard composicional*, dins *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Mallorca (18 i 19 d'octubre de 1996)*, Barcelona-Palma, Institut d'Estudis Catalans-Universitat de les Illes Balears, 1997.

L'apartat dedicat a la *e* oberta és important per la importància de les seves implicacions ortogràfiques: l'ús de l'accent agut o greu, gairebé l'única divergència entre el bloc dialectal occidental i l'oriental en una ortografia que en el vocalisme es basa en la fonètica occidental. Aleshores es tracten els casos en què s'aplica l'accent gràfic (sembla que hi manca una referència als tríos: *sèquia/séquia/síquia*, *sèpia/sépia/sípia* (ictiònim), *sènia/sénia/sínia*,⁷ que d'altra banda, tampoc no és tractat per *Proposta UIB* més que, sense cap referència a la pronúncia valenciana, en el comentari de les variants *cementeri / cementiri*, § 84, p. 112). És remarcable la valoració de «la utilitat d'usar una ortografia única per a tot el domini lingüístic» i la constatació que «molts escriptors valencians adopten el sistema d'accentuació gràfica de la llengua literària de les Illes Balears i Catalunya» (sense cap referència al català nord-occidental, però) i recomanen aquest sistema «en textos que s'adrecen al conjunt del domini lingüístic». És notable, però, que en l'àmbit escolar, que és on s'hauria d'aprendre el sistema que es proposa, es digui que «és preferible adoptar el sistema d'accentuació que respon a la pronúncia dels parlars occidentals», segurament per motius sociolingüístics (s'hi fa l'excepció, però, de l'accentuació del pronom i relatiu *què* i la conjunció *perquè*, a més del sociològicament important topònim *València*, per analogia amb els noms comuns amb terminació parònim).

Tant en *Proposta IEC* com en *Guia d'usos* manca una referència a la correcció del tancament de la [o] àtona en [u] davant síl·laba amb ['i] o ['u] (*conill*, *molí*, *morir*, *comú*), amb repercussió en mots com *cobrir*, *ordir*, *polir*, l'ortografia dels quals no ha de reflectir la pronúncia. En canvi, manca en *Guia d'usos* el fenomen de la ultracorrecció del tancament de [o] de casos com *monicipal* (que té un abast més gran en el mallorquí).⁸

És notable l'aplicació del criteri convergent en algun punt contra l'opinió de *Proposta IEC*, com és el cas de *a* travada a principi de mot: «És acceptable l'obertura de *e* en *a* ... En els registres més formals, amb tot, convé adoptar la pronúncia corresponent a la grafia.» (§ II, 2.2 *a*), p. 42). És també valuós el tractament de l'harmonia vocàlica, «típic d'alguns parlars valencians», que manca a *Proposta IEC* i que es considera «acceptable», com també manca en *Proposta IEC* una referència al mateix fenomen típic de les Balears i alguns parlars del català central que afecta, però, paraules masculines, i a més a més, poques, cosa que pot explicar la mancança. També es recull una altra referència que també manca en *Proposta IEC*: els doblats *fenoll / fonoll*, *redó / rodó*, *renyó / ronyó*, i derivats (p. 42), que en canvi sí que apareixen en *Proposta UIB*.

Continuant amb les consonants oclusives, en la fonètica sintàctica, tant en *Proposta IEC* com en *Guia d'usos* manca una consideració del fenomen present en parlars valencians de la sonorització de les sordes finals davant vocal, per fonètica sintàctica (*sac ample* > *sag ample*, *cap estret* > *cab estret*, *pit ample* > *pid ample*). També manca una referència a l'emmudiment d'aquestes consonants davant una altra consonant (*un grapat d'anys* > *un grapà d'anys*, *nit de déus* > *ni de déus*).⁹

Sobre la fricativa labiodental sonora, sembla que des de l'àrea valenciana i baleàrica caldria promoure'n la pronúncia en els registres més formals a tot el domini lingüístic i no defensar-ne tan sols la genuïtat i manteniment a l'àmbit propi, així com s'ha de maldar per recobrar-la en els parlars apitxats i entre els joves urbans. Continuant amb aquesta mateixa consonant, cal observar que *Proposta IEC* no en recull la caiguda en posició intervocàlica en les terminacions de l'imperfet

7. El *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC (1995, 2a reimpressió corregida 1997), dóna *sènia* i *sénia*, a més de *sínia*; *sèquia* i *síquia*, *sépia* i *sípia* (*sípia* com a entrada principal per al nom del peix; *sépia* com a subaccepció referida al color). Sobre els doblats amb [e] / [i], vegeu Antoni I. Alomar, *Línia Directa XIII*, Palma, 2003, § XXVIII, p. 59; XV, § XI, p. 32.

8. Vegeu tractada la ultracorrecció del tancament de la [o] a Mallorca en la nota 31.

9. Lluís López del Castillo, *Llengua estàndard i nivells de llenguatge*, Ed. Laia, Barcelona, 1978, p. 238, 240; Joan Veny, *Els parlars*, Ed. Dopesa, Barcelona, 1978, p. 106, 107. Josep Lacreu, *Manual d'ús...*, p. 47, no admet aquesta sonorització en l'estàndard.

d'indicatiu dels verbs de la 1a conjugació (*menja'es*) i en alguns mots (*mo'iment*), que *Guia d'usos* considera no recomanable i tracta en el consonantisme.

Referent a les fricatives palatals, començant per la mediopalatal sorda [ʃ], per a les persones d'altres dialectes, és interessant la referència a la seva excepcional pronunciació fricativa en arabismes (*xarop*, *xàrcia*, *Xàbia*, *Xàtiva*, *Xeresa*, *Xeraco*, *xeringa*) i al reforçament d'aquests mots amb *ei* o *a*, no recomanable (p. 51).¹⁰

Pel que fa a la diferència entre la pronúncia africada del valencià i d'alguns parlars nord-occidentals, feta fricativa a la resta, de la palatal sonora, s'oblida el cas de gran part dels parlars balearics on hi ha africació, amb diferències locals (l'infix *-ej-* que forma verbs de la 1a conjugació, *boja*, *roja*, *truja*, *assajar*, *barrejar*, *pagellar*, *rajar*, *segell*; *llegir*, *corregir*, *regir*, *regidor*, *regiment*; *regirar*, etc.). Aquesta qüestió també manca en *Proposta IEC*, en canvi és tractada en *Proposta UIB* (§ 16, p. 39), on es relaciona amb la despalatalització de l'africada sorda en l'adjectiu *boiet* (a partir de la pronúncia del plural *boigs*) i per fonètica sintàctica («vaig dir») (*Proposta UIB* § 23, p. 45). És notable i adient didàcticament el tractament de la grafia del so africad palatal sonor (sord en els parlars apitxats) (p. 52), equivalent als paràgrafs dedicats a les Balears al tema del paràgraf anterior.

En l'apartat de les laterals, és igualment remarcable la referència als contextos on la velarització de la lateral alveolar és més marcada. (p. 53). A continuació, hauria estat preferible una opció ferma per la difusió a la llengua parlada, fins i tot no en registres de formalitat mitjana, de la pronúncia de la [ll] i no la permissivitat en la desgemiació en mots com *novella* pronunciats en el balearic amb so geminat. És, remarcable, com a negatiu, que no s'hi faci cap recomanació de simplificació de les grafies de la lateral palatal geminada en mots patrimonials com ara d'escriure sempre *tll* i de pronunciar cadascú segons el propi parlar (p. 53). També destaca que, com en el cas de *Proposta IEC*, *Guia d'usos* només consideri «no recomanable» el ieisme, quan trobam que hauria de considerar-se inadmissible, per motius fonamentals de genuïnitat. Per acabar l'apartat de les consonants laterals, falta una referència a la pronúncia amb lateral palatal no geminada del so representat amb la grafia *tll* (*bitllet*), admesa a l'àmbit general per *Proposta IEC* (p. 18).

En l'apartat dedicat a les consonants ròtiques és curiós que en la referència als casos d'ultracorrecció de l'emmudiment de la bategant final, que també recull *Proposta IEC* (*còmpter*, *càlzer*, *quinquer*) es tracti també el cas del pas dels verbs irregulars de la 2a conjugació rizotònics en *-re* al grup en *-rer* (p. 55) Hi manca, però, una referència a la presència del mateix fenomen a les Balears davant pronom enclític, context on se sensibilitza la bategant en els infinitius (*caure*, *creure*, *veure*) (fet que provoca l'ús de la forma plena del pronom: *vèurer-lo* en comptes de *veure'l*). Aquesta falta també es produeix en *Proposta IEC* i és important perquè, segons el seu criteri, atès que abasta dos dialectes, s'hauria de considerar admissible en l'àmbit general, si més no en els registres informals, atès que s'admet en l'àmbit general en registres no formals l'emmudiment de la *-r* de l'infinitiu davant pronom enclític. (p. 119) L'admissió es troba refermada per l'acceptació per *Proposta IEC* de l'emmudiment de la mateixa *-r* en els infinitius de la II conjugació acabats en *-er* àton en el mateix context (*conèixet*, *convènçes*) (*Proposta IEC*, morfologia, 119). Respecte a la distribució del manteniment de la bategant final, convindria una referència a la seva restauració com a origen de l'ús actual, després d'un general moviment envers l'emmudiment. En el mateix apartat cal notar l'absència de cap referència a l'emmudiment de la primera bategant de *perdre* i altres temps verbals formats des de l'infinitiu (*perdré*, *perdrà*), que, per contra, sí tracta *Proposta IEC*. En canvi, *Proposta IEC* no recull el cas dels dobles *murta* / *murtra*, *cartó* / *cartró*, *alfàbega* / *alfàbrega*, *pitèra* / *pitèrera*..., que sí que es troben tractats en *Guia d'usos* (II, § 3.5 c) i *Proposta UIB* (§ 38, p. 15) i).

En la llista de paraules que duen accent diacrític, és interessant l'observació de les regularitats que presenta l'ús d'aquest accent, encara que n'hi manca una d'important: el fet que dugui accent

10. Ja n'havia fet una relació Carles Salvador, sense assenyalar-ne el tret àrab comú, en *Gramàtica valenciana amb exercicis pràctics*, València, 1974 (6a ed.), p. 219.

diacrític la paraula que té vocal tancada quan l'altre membre de la parella la té oberta (amb algunes excepcions: *mòlt* —i la flexió—, *mèu*, *ròssa* i *tòs*) (cal dir que en alguns casos la pronúncia varia segons el dialecte: *bóta* (recipient o vaixell) / *bota* (calçat, amb *o* oberta al català central, però tancada als altres dialectes)).

En la morfologia («Flexió i conjugació»), en el nombre, tot i que en els parlars valencians, com en el baleàric, els plurals dels mots masculins acabats en *-sc*, *-st*, *-xt* i *-ig* solen fer-se amb la terminació *-s* (*gusts*), *Guia d'usos* observa que hi ha «una clara tendència a generalitzar els plurals en *-os* en la majoria de casos», fa notar, però, l'existència d'uns quants mots que només fan el plural en *-s*: *test* (en l'accepció 'prova', mentre que sí que es fa *testos* en l'accepció 'fang cuit' o 'recipient de fang cuit, cossiò'), tal volta per influència dels plurals de les paraules espanyola i anglesa corresponents, i *puig* (p. 71-72). Els plurals clàssics eren en *-s* i llur pervivència al valencià i al baleàric hauria de bastar per a intentar mantenir-los, malgrat els usos del català central.

En la morfologia verbal es diu que *servixes* és propi de l'àmbit general (perquè és propi del nord-occidental i del valencià; com també *perd* i *dorm*, perquè són comuns al valencià i al baleàric a la 1a persona de l'IP), però no *servisc*, aleshores poden coincidir en un text *perd* i *servixes* a l'àmbit general, però no s'hi poden emprar *servisc* ni *servesc*, tot i que *servesc* és propi del baleàric i del valencià, considerat «molt formal» en aquest àmbit (aleshores en registres molt formals, compareixen *servesc* dos dialectes, però així i tot no és d'àmbit general!).

En l'exposició dels participis irregulars cal valorar la qualitat didàctica (hi manquen, però, *sofert* i *suplert*).

Encara sobre les formes verbals, caldria que les següents precisions procedents de *Guia d'usos* s'incorporassin a *Proposta IEC*: *dis* (imperatiu de *dir*) s'usa en contextos pronominals i *digues* en els altres, com assenyala *Guia d'usos* (p. 84). Els verbs *obrir* i *omplir* es conjuguen en valencià amb un comportament especial, perquè tenen formes velaritzades en el present d'indicatiu i en el de subjuntiu: *òbric*, *òbriga*; *òmplic*, *òmpliga* (p. 85).¹¹

Tenint en compte l'abast de la velarització en la morfologia verbal en el valencià i el baleàric, sobretot l'eivissenc, sorprèn el seu tractament sintètic, presentant el model formal alternatiu. Encara, en els verbs irregulars de la II conjugació, manca en *Proposta IEC*, però no en *Guia d'usos*, la referència al manteniment en alguns parlars valencians dels subjuntius clàssics en *a* en les persones 1a i 2a del plural en els verbs velaritzats o palatalitzats (*vingam*, *vingau*; *vejam*, *vejau*) (p. 77).

Amb l'objectiu de formar l'estàndard, *Guia d'usos* propugna com a preferibles en la llengua escrita en els verbs anomenats incoatiu, les formes amb *e* en les persones 2, 3 i 6 del present d'indicatiu, contra l'opció de *Proposta IEC* que presenta les formes amb *i* com a pròpies a l'àmbit restringit valencià.¹² *Guia d'usos* argumenta que «aquest paradigma respon, en part, al sistema que trobem en la llengua literària i administrativa del Regne de València des de les darreries del segle xv. [...] La major part dels gramàtics i escriptors valencians d'ençà de les Normes de Castelló han reivindicat i usat especialment en l'indicatiu les formes amb *e*. Aquest paradigma té, a més, l'avantatge de ser convergent amb la llengua literària de tot el domini en les formes que tenen una major freqüència d'ús en textos escrits» (p. 87). D'altra banda, en l'increment dels verbs incoatiu, mentre *Proposta IEC* recull com a alternatives sense cap distinció, la pronúncia palatal o alveolar de la fricativa, *Guia d'usos* matisa que la pronúncia palatal «és acceptable» (p. 88). Caldria indicar també que la pronúncia amb fricativa palatal en les formes en *-sc-* i *-squ-* només es produeix darrere *-i-*, per tant no es produeix a *servesc* ni a *servesca* (p. 88).

11. Moll no fa cap referència al subjuntiu present d'*omplir*. Remetem a Maria Pilar Perea, *Compleció i ordenació de les dades de «La flexió verbal dels dialectes catalans», d'A.M. Alcover i F. de B. Moll*. Sobre la vocal de l'arrel, vegeu més avall la nota 32.

12. En els cent primers capítols del manuscrit príncep de la literatura catalana, del *Llibre de Contemplació* de Ramon Llull (1280), predomina la vocal *e* en l'increment dels incoatiu, però on apareix més la *i* és en el present de subjuntiu, sobretot en la primera persona del plural, on hi alterna en uns mateixos verbs amb *e*.

En un dels aspectes en què divergeixen els principals dialectes, les persones 1a i 2a del plural del present d'indicatiu dels verbs irregulars de la II conjugació amb infinitiu acabat en *-eure* o *-aure*, *Guia d'usos* presenta com a acceptables tant les formes clàssiques, sense [j] antihiàtica, com les que en tenen, però proposa aquestes com a «preferibles» en els registres formals. El motiu és la multiplicitat de formes als parlars valencians: la clàssica, les formes amb consonant velar o palatal antihiàtica i les formes amb [j] antihiàtica. Cal observar que la mateixa divergència s'ha proposat de solucionar a les Balears de la mateixa manera, convergent, atès que allà hi ha les desinències *-im*, *-is* amb canvi en *e* de la vocal temàtica en alguns casos (*duim*, *duis*; *feim*, *feis*; *creim*, *creis*; *deim*, *deis*; *jeim*, *jeis*; *queim*, *queis*; *reim*, *reis*; *treim*, *treis*; *veim*, *veis*). La majoria dels verbs han adoptat modernament aquestes formes. El comentari sobre el cas de les Balears manca, però, en l'explicació de *Guia d'usos* i s'hauria pogut aportar per tal de refermar la proposta comuna.¹³

D'altra banda, en *Proposta IEC* manquen referències a la conjugació de *mentir*, *teixir*, *tenyir*, *tossir* i *vestir*, com a verbs de la 3a conjugació purs, a pesar que també és pròpia del baleàric, de manera que caldria considerar-la d'àmbit general, que sí que recull *Guia d'usos* (p. 88). En canvi, *Proposta UIB* no fa cap referència a aquestes variants, especialment vives a Menorca.¹⁴

També manca una referència a les formes irregulars del present d'indicatiu dels verbs *omplir*, en els parlars valencians (*omplis*, *ompli*, *omplin*), i *obrir*, en els baleàrics i en els valencians, i aleshores d'àmbit general (*obris*, *obri*, *obrin*), que, al País Valencià, *Guia d'usos* considera igual de bones que les que tenen la vocal *e*, encara que preferibles en la llengua parlada les que tenen *i*.¹⁵

En l'apartat dedicat al present de subjuntiu, naturalment es parla de la conservació de les terminacions clàssiques juntament amb el baleàric (p. 78). Hi hauria estat interessant una referència

13. Un altre motiu per a l'adopció de les formes modernes amb [j] és que, a les Balears, permeten de mantenir la vocal temàtica i d'aquesta manera la regularitat dins el paradigma en els verbs *caure*, *jeure* i *treure* i, arreu, allunyen de l'espanyol (*caem* / *caemos*, *veem* / *vemos*).

14. Forteza, *Gramàtica*, § 304, p. 304; Moll 1968, § 117 p. 90-91. En el cas de *tossir*, encara és més sorprenent l'absència en *Proposta IEC* perquè hi ha un canvi en l'arrel, com en *cosir*, *collir*, *escopir*, *omplir* (a Mallorca i Eivissa) i *sortir*, en el present d'indicatiu i en el de subjuntiu: *tus*, *tussi* (amb reforçament velar als parlars valencians: *cullga*; *cusga* o *cúsiga*, *tusga*). *Guia d'usos* ens fa saber que als parlars valencians també es conjuga pur el verb *engolir*, però no ens fa saber que en aquests verbs hi hagi un canvi de vocal en l'arrel, com en els casos baleàrics comentats, i que el present d'indicatiu de *engolir* es conjuga *engul*, *enguls*, *engul*, *engolim*, *engoliu*, *engulen*, amb el mateix canvi en l'arrel tònica de la *o* per *u* en el present de subjuntiu (*engula*) (colloquialment *engulc*, *engulga*...), ni tampoc que això passi informalment en un verb com *fugir*, com en la major part del mallorquí (*fogim*, *fogi*). *Guia d'usos* hauria de fer referència també al canvi en *i* de la vocal de l'arrel tònica en la conjugació pura (*tiny*, *tinys*, *tiny*, *tenyim*, *tenyiu*, *tinyen*), fins i tot en dos verbs, *renyir* (realment amb reforçament velar en el present de subjuntiu: *riny*, *rinyga*, com en *afegir* també en el present d'indicatiu: *afigc*, *afigga*, *afigguera* / *afiggués*) i *vestir* (*vist*, *vistes*...), que en el baleàric no canvien de vocal en l'arrel tònica (Carles Salvador, *Gramàtica*, 1974, p. 115-116; Max Wheeler, «Flexió verbal irregular...», p. 688, 677). Aquesta conjugació com a verbs purs de la III conjugació i amb alternança vocàlica no apareix, però, en el DCVB i el *Diccionari de la llengua catalana* de IEC no assenyalen el tipus de conjugació de cada verb ni l'existència d'una conjugació «pura», sense increment, ni d'una de tradicionalment anomenada «incoativa», amb increment, ni tampoc l'alternança vocàlica en el conjunt dels verbs que admeten els dos tipus quan són purs (1995, p. LV). Pel que fa a *vestir*, tal volta perquè deu considerar que les formes amb *i* són d'influència castellana (*vist*, *vistes*...), Valor, *Curs mitjà*..., no en parla; però, a la fi, sí que són esmentades per Max Wheeler, «Flexió verbal irregular...», p. 667, 691. Cal dir que Moll mateix no fa referència a l'alternança en la vocal de l'arrel en *afegir*, *fregir*, *llegir* i *teixir*, ni tampoc a l'afegit d'una *e* entre l'arrel, si acaba en palatal, i la terminació (*afiges*, *friges*, *lleges*, *tixes*) (aquesta alternança en altres dialectes apareix també en altres verbs: *mentir* —ribagorça— i *sentir* —nord-occidental—). Maria Pilar Perea només atribueix al baleàric la pertinença d'una sèrie de verbs a les dues subclasses de la III conjugació («Flexió verbal regular», p. 622, n. 11).

15. *Omplir* té a Mallorca les formes *umpl*, *umpls*, *umpl*, *umplen* (*Proposta UIB* § 57, p. 85). Les formes amb *u*, que es troben a totes les Balears, són, o eren, també al continent, a part del nord-est del dialecte central i també a part del nord-occidental (*umplo*). Sobre les formes del present de subjuntiu a les Balears, vegeu més avall la nota 24.

més concreta a les formes dels altres dialectes, perquè la diferència no és sols de grau de conservació (em referesc a les formes *cant*, *cants*, *cant* de les persones primera, segona i tercera del singular, a punt de desaparèixer, però).¹⁶

En el passat simple, l'exposició sobre les dues formes del verb *veure* necessita una ampliació de l'explicació diacrònica que assenyalava l'existència de les formes clàssiques *veeres*, *veé*, *veérem*, *veéreu*, *veeren*, perquè mostren la unitat part damunt els dos paradigmes: un amb contracció vocàlica i l'altre amb la mateixa [j] antihiàtica a totes les persones, llevat de la primera, la que apareix en el gerundi i en el present d'indicatiu en les persones primera i segona del plural del verb *veure* i d'altres verbs del seu grup; aquesta mateixa ampliació pot incloure l'imperfet de subjuntiu, perquè respon a un mateix esquema (*veés*, *veesses*...).

Pel que fa al tractament del verb *ser* en *Proposta IEC*, hi manca el perfet simple, de manera que no sabem quines formes es recomanen, especialment en la 3ª persona del singular, que presenta diferents variants al País Valencià (*fou*, *fon*, *fonc*). En aquest cas, *Guia d'usos* proposa *fou*, perquè hi ha parlars valencians (Llíria, Sueca, Elx) en què es confon la primera persona amb la tercera en *fon* (p. 79). Moll (1968) recull *fou* i *fonc* per a les Balears i en aquest ordre.¹⁷ Com a formes velaritzades no convenients hi ha, tant en el valencià com en el baleàric (amb la diferència de la primera persona): *siguí* (vila d'Eivissa, Elx) / *sigué* (Sant Mateu d'Albarca), *sigueres*, *sigué...*, a la qual no fa referència l'obra que comentam ni les equivalents directament, tot i que és exclusiva a Eivissa.

En l'explicació diacrònica de *Guia d'usos* (p. 80) sobre l'imperfet d'indicatiu d'un grup dels verbs de la II conjugació amb formes rizotòniques i la consonant [j], parlant de l'evolució en els parlars occidentals a partir de les formes rizoàtones clàssiques (*deia*...), caldria distingir tres grups: a) amb formes sense desplaçament de l'accent a l'arrel i amb elisió de la vocal de l'arrel (*dia*, *ria*); b) amb formes amb desplaçament de l'accent a l'arrel i hiat com a conseqüència de la desaparició de la [j] (*fea*, *vea*);¹⁸ i c) amb formes amb [w] antihiàtica, tal volta per analogia amb la *u* de l'infinitiu, del futur, del condicional, i de la major part del present d'indicatiu, com *traüia* i *creüia*.¹⁹ *Proposta IEC* recull com a admissible en l'àmbit restringit la pronúncia amb hiat (*cre(i)a*, p. 132; *de(i)a*, p. 133; *que(i)a*, p. 131; *tre(i)a* p. 143).²⁰

En l'imperfet de subjuntiu, en la referència al canvi de vocal temàtica de la primera conjugació per la de la I, s'hauria pogut afegir la seva extensió a tot Menorca i el seu avanç a Mallorca.²¹ Tam-

16. Forteza, *Gramàtica*, § 287 p. 274.

17. Segurament la forma que convé més triar és *fou*, si més no per la semblança amb la corresponent de *fer* que és *féu* (l'analogia formal pot aplicar-se en sentits diversos: al costat de *féu* hi ha l'antic *fé*, parònim amb la desinència regular de la II conjugació: *temé*, *pogué*...).

18. A part de Mallorca i a tot Menorca, la qual cosa es podria assenyalat en l'obra que comentam, existeixen les formes *dea*, *sea*, *vea*... del primer grup, naturalment amb una vocal neutra llarga [ə:], als mateixos indrets on hi trobam *senaa* procedent de la pronúncia de *senalla* amb iodització.

19. A Llíria i Morvedre (Sagunt). En Maria Pilar Perea, *Compleció*..., per exemple, hi ha documentat *planygam*, *planygau*, on s'observa també el manteniment de la terminació amb *a* clàssica i ara pròpia d'aquests indrets. D'altra banda, cal notar la falta de precisió de l'ortografia catalana a l'hora d'indicar la divisió sil·làbica en el cas de formes com aquestes: la forma verbal pronunciada [tra.'wi.a] (amb la tendència valenciana a fer creixent el diftong *ui*, tret no tingut en compte en l'explicació dels diftongs creixents, però, p. 43) s'ha escrit en l'obra que comentam *traüia*, que també es pot llegir [tra.u.'i.a]. Però es podria haver escrit *traüia*; de fet, Maria Pilar Perea, *Compleció*..., ho ha escrit sense dièresi, però així també es pot entendre [tra.wja] (com la pronúncia de *auia* per *aigua*). D'altra banda, [tra.'u.ja] s'escriuria *traüia*.

20. Max Wheeler «Flexió verbal irregular ...», no fa referència a aquestes variants en els paradigmes dels verbs irregulars sinó en dues línies (p. 672).

21. En Maria Pilar Perea, «Flexió verbal regular», p. 602, 606, també manca la referència a l'ús absolut a Menorca i l'avanç a Mallorca de la vocal temàtica *é* en aquest temps (és una errada, però, l'atribució al baleàric de [á] com a vocal temàtica al mateix temps verbal en els verbs de la segona conjugació: «perd[á]s», *ibid.*, p. 606).

bé hauria convengut fer veure que es tracta d'un canvi produït gairebé arreu a més en el present de subjuntiu, amb restes, com assenyala la mateixa obra (p. 77), de la forma clàssica en el valencià en els verbs amb consonat velar darrere l'arrel, velaritzats, i palatalitzats (*vejam / vegem, vingam / vinguem, vingau / vingueu*), i, com ho hauria pogut indicar, en el baleàric en els mateixos verbs a la segona persona del plural de l'imperatiu, a més de la I conjugació regular: *cantau* (però *cantem*); *estau* (forma recollida com a pròpia de l'àmbit dialectal per *Proposta IEC*) o *estigau, sapigau, sigau i siau*.²² En el cas de *veure* trobam *vegeu*, però *veiam* a la primera persona del plural, no esmentada per *Proposta IEC* al costat de *vegem*.²³

Pel que fa a l'ús clàssic de les formes en *-ra* en el condicional, cal recordar que té una pervivència en el verb *haver* com a auxiliar del condicional compost, al costat de *hauria*, a la majoria dels dialectes, inclòs el baleàric (Eivissa, Formentera i Menorca), variant que *Proposta IEC* recull com a admissible a l'àmbit general.

En el cas dels infinitius dels verbs irregulars de la II conjugació, al costat de *tenir / tindre i ve-nir / vindre*, cal afegir les parelles *cabre / caber, caldre / caler, doler / doldre, valer / valdre*. Pel que fa al participi del verb *ser*, cal notar la referència a la variant no recomanable *segut* que manca en *Proposta IEC* (p. 83). Pel que fa al participi *rist* del verb *riure*, és notable que *Proposta IEC* l'atribueixi a l'àmbit general. Encara en la II conjugació, falta una referència als verbs en *-àixer (nàixer, paixer), créixer i meréixer, viure i eixir* (verbs sense sonorització de la velar fora del present d'indicatiu): *meresc, meresca, meresquí, meresquera, merescut*. *IEC* només parla de *nàixer*.²⁴

Entre els verbs amb forma velaritzada cal destacar en *Proposta IEC* i en *Guia d'usos* l'absència dels acabats en *-nyer (atényer, constrényer, empényer, estrényer, fényer)* i *-ànyer (pertànyer, plànyer)*, el tractament dels quals en els diferents dialectes és conegut, tot i que solen ignorar-se les formes amb combinació de les dues arrels: *planyc, planyguí, planyga...*.²⁵

Guia d'usos presenta com a pròpies del seu àmbit les formes velaritzades del verb *obrir i omplir: òbric* en la primera persona del present d'indicatiu, i *òbriga..., òmpliga...* en el present de subjuntiu, que no recullen *Proposta IEC*, Moll ni *Proposta UIB* (en el cas d'*omplir*, en la forma *úm-pliga* a Mallorca i Eivissa), tal volta per la prevenció contra els subjuntius en *-iga*, a pesar que ja hi hagi *càpiga i sàpiga*, bé que a la II conjugació, i, en el cas de Moll, perquè a Menorca només s'usa *obri i ompli*. És evident que, seguint els criteris de *Proposta IEC*, *òbriga* seria d'àmbit general i *úm-pliga*, del restringit, si més no en registres informals.²⁶

Finalment, en la morfologia verbal manca una referència a una sèrie de verbs que presenten particularitats en l'arrel (així com, en l'apartat referit a l'infinitiu, es tracten *tindre i vindre*, però no

22. Aquesta alternança entre la primera i la segona persona del plural en l'imperatiu no mereix cap referència en Max Wheeler, «Flexió verbal irregular...», que en canvi sí observa el manteniment de les formes etimològiques antigues en uns quants parlars valencians en el present de subjuntiu (p. 674).

23. Totes són formes de Moll (1968), per *Proposta UIB* (§ 57 p. 86), per tant, indirectament, per *Proposta IEC*. Val a dir que entre el jovent predominen les formes analògiques amb la de primera persona: *sapigueu*. Pel que fa a la distinció en català clàssic, conservada en el baleàric, entre les formes de la primera i la segona persona del plural del present d'indicatiu i les del subjuntiu en la primera conjugació, adduïda per Francesc de B. Moll a favor del manteniment de les terminacions clàssiques, cal observar que no existeix totalment en el cas de l'imperatiu, com no existeix tampoc en l'alguerès en els temps esmentats: en baleàric, «cantau perquè paguem» té dues interpretacions, segons que «cantau» sigui present d'indicatiu o imperatiu, a banda del context.

24. Es tracta dels verbs de la classe V de Fabra, fora de *conèixer i parèixer* i derivats (aquest darrer no n'és cap excepció en el baleàric, però: *paresc, paresqueres, paresquí, paresqués*) (Fabra, *Gramàtica de la lengua catalana*, 1912, § 54 α, p. 70; § 55 p. 73). Vegeu també Max Wheeler, «Flexió verbal irregular...», p. 668, 674.

25. Aquesta irregularitat no és esmentada en Salvador, *Gramàtica*, 1974, § 231 p.113; en Valor, *Curs mitjà...*; en *Proposta IEC*; ni en Max Wheeler «Flexió verbal irregular...», tot i que Pompeu Fabra, *Gramàtica catalana*, 1912, § 55 p. 74, hi fa referència i les considera «contaminades» i s'erra quan diu que «son estrañas al dialecto central», Fabra, *op.cit.*, § 82 IV p. 104.

26. Vegeu més amunt la nota 24.

hi ha cap referència a l'existència de *tendré, tendria, vendré, vendria* a gran part del baleàric), igualment fa falta una referència a *veure*: amb formes amb diftong *ou* reduït a l'arrel en l'infinitiu *vore*, futur *voré*, condicional *voría*, mancança important atès que són unes formes que *Proposta IEC* considera admissibles en registres informals (p. 144, n. 5) i que es troben també a les Balears, fora de l'infinitiu (però hi ha *voure*), per la qual cosa en aquests registres s'haurien de considerar d'àmbit general, i amb formes pròpies d'àmbit restringit per a *Proposta IEC* en l'imperfet de subjuntiu sense consonant antihiàtica i amb contracció (*vera*), amb la mateixa consideració per a *Proposta IEC* que les del baleàric (*ves*). Tampoc no hauria estat sobrer una referència als verbs que mantenen la vocal etimològica a l'arrel als parlars valencians, considerada pròpia de l'àmbit general per *Proposta IEC* (p. 138, 139, 143) i que es manté com a irregularitat ortogràfica a la llengua escrita dels altres àmbits en les formes rizoàtones (*jaure, nàixer, traure*; i encara s'hi podrien afegir *arrancar, avançar, endanyar, esgarrar, llançar, nadar, paixer, racar*).²⁷ Una altra irregularitat en l'arrel que s'hauria pogut comentar és la de la primera persona del present d'indicatiu i totes les del present de subjuntiu de *morir*: *muir; muira*, considerades per *Proposta IEC* com d'àmbit restringit (p. 137) i que es troben també en el baleàric.

Per acabar de parlar de la conjugació, en el model del verb *haver* (p. 91) hauria convingut fer una referència a les formes de les persones primera i segona del present de subjuntiu, específicament a les variants *hàgim, hàgiu*, que hi ha al costat de *hàgem, hàgeu*, totes pròpies de l'àmbit general per a *Proposta IEC* (p. 125). També hauria convingut incorporar en el condicional perfet, com a secundària, la forma clàssica *haguera* (*haguera cantat*)

En la secció de morfosintaxi, és estranya la marginació del pronom tradicional i genuí de respecte de segona persona *vós* (*plural, vosaltres*) que no apareix a la taula de pronoms forts i del qual només es constata el retrocés «en la llengua espontània» i que «manté una certa vitalitat en el llenguatge administratiu» (p. 103). No sols cal mantenir sinó encara més, promoure, l'ús de *vós* de bell nou, amb tots els mitjans, per l'origen espanyol de la forma *vostè* i la diferència de valor entre aquests dos pronoms (el tractament respectuós i alhora amical es palesa amb *vós*: amb els pares, superiors, companys de professió, gent de més edat; el tractament de respecte sense confiança s'expressa amb *vostè*: desconeguts, reticència en el tractament, sense afectuositat).²⁸

Tot i la realitat de l'existència en part dels parlars valencians de l'emudiment de la marca d'infinitiu *-r* quan és de la II conjugació i va seguit de pronom feble (*teme'l* ['temel], *teme-ho* ['temew]), contra el que determina la normativa en el llenguatge oral formal i en l'escrit i com s'esdevé en el dialecte central, no se'n parla a l'obra, mentre que *Proposta IEC* considera l'emudiment d'aquesta [r] un fenomen admissible oralment en l'àmbit general, encara que afirma que «convé articular-la en els registres formals en els parlars que l'emmudeixen».²⁹

Pel que fa al pronom *ho*, sorprèn l'admissió de la pronúncia [ew] anteposat a un verb començat en consonant, com en el baleàric (per això s'hauria de considerar d'àmbit general), i, sols en valencià, darrer els pronoms *m', t' i s'*, i que, en canvi, no s'admeti la pronúncia [əj] del baleàric a principi de frase.³⁰ *Guia d'usos* recull l'ús corrent en moltes varietats d'Alacant del pronom *se* en lloc

27. Vegeu Antoni I. Alomar, «Espanya / espanya, agrana / agrena», *Línia Directa* XIII, Palma, 2003, § XVII, p. 36.

28. Vegeu *Propostes CIM*, p. 53.

29. Maria Pilar Perea, «Flexió verbal regular», 624; *Propostes IEC*, p. 119.

30. T. Forteza, *Gramàtica*, p. 361; Eulàlia Bonet, «Cliticització», dins J. Solà (dir.), *Gramàtica del català contemporani*, I, p. 971 n. 33. L'origen de les dues formes és el mateix: amb una vocal neutra inserida davant per raons sil·làbiques; Bonet assenyala que les realitzacions [əj] i [əw] parteixen d'un comportament consonàntic dels pronom *hi* i *ho*, «paral·lelament al que succeeix en pronoms clarament consonàntics, com els de primera persona», que també prenen una vocal neutra. Un cas diferent és el dels exemples «L'hei donarem» (li ho, l'hi), «Trobar-l'hei» (l'hi) / «La hi donarem» (la hi), de grafia problemàtica en el primer cas, tot i que exclosa de l'estàndard, perquè procedeix de *lo hi*. No en parlen *Proposta UIB*, *Propostes CIM*, ni tampoc Gabriel Seguí i Trobat, *Iniciació a la morfosintaxi catalana*, Ed. Documenta Balear, 1993.

de *li* en combinació de pronoms, d'origen castellà (p. 109), ús que hauria de recollir *Proposta IEC* per a refusar-lo.³¹

Sobre la concordança del participi amb el pronom acusatiu de tercera persona, com en altres obres, s'observa que s'oblida el pronom *en*, de manera que es posen, més envant, frases com «—Has menjat pomes? —Me n'he menjat tres de roges» en lloc de «Me n'he menjades tres...».³² L'explicació sobre el manteniment de la concordança en valencià en femení es diu que és «perquè permet explicitar la distinció de gènere (que no apareix indicada per la forma elidida que adopta el pronom davant de l'auxiliar *haver*)» i, de fet, això mateix explica l'oblit de la concordança amb el complement directe de tercera persona *en*, amb què no es fa cap distinció de gènere (p. 110).

Continuant amb el pronom *en*, cal remarcar, des del punt de vista de la formació de l'estàndard, el seu ús pronominal amb més verbs de moviment que no en altres dialectes que tenen *anar-se'n* i *tornar-se'n*: *eixir-se'n*, *pujar-se'n* (tal volta podríem afegir-hi *enfilar-se'n*) (p. 111). En els altres dialectes, en canvi, s'ha produït una lexicalització del pronom *en* en proclisi amb el verb. *Guia d'usos* fa referència a l'aparició de pronoms febles lexicalitzats en una sèrie de verbs i mescla dos casos sense distingir-los: *endur-se* i *anar-se'n* (p. 109). Després, esmenta l'ús pronominal de *recordar* i *riure* només amb complement de règim, sense cap referència a **enrecordar-se*, **enrecordar-se'n*, **enriure's*, **enriure-se'n*.

Després d'un extens apartat dedicat als usos dels pronoms *en* i *hi* perduts en la llengua col·loquial en els parlars valencians, arriba l'apartat dels determinants on es troba a faltar la pronúncia formal de l'article *els* davant consonant, que col·loquialment sovint és [es], mentre que en els altres dialectes és [eɫ] o [əɫ], detall també absent en *Proposta IEC*.

En els demostratius manca una referència a la simplificació en dos graus en l'ús dels adverbis de lloc fora dels parlars valencians: *aquí*, *allà* / *allí* (p. 122).

Pel que fa als quantificadors, cal observar l'acceptació de la pronúncia assimilada de *dènou* ['denəw] (p.126), que no recull *Proposta IEC* (p. 117) i l'existència de la qual arreu Colomina (2002) tan sols constata, variant d'acceptació dubtosa en els registres formals per manca de tradició i perquè obre la porta a acceptar *coranta*, *dugues*, *sixanta* i *xixanta* per *seixanta* i a acceptar qualsevol tret dialectal en el llenguatge formal sols per la universalitat del seu ús col·loquial, refermant l'existència de diferents parastàndards contra la conveniència d'un sol estàndard, que per força haurà de ser composicional. Tot i que *Proposta IEC* admet a l'àmbit general, atesa la seva distribució històrica i actual, l'ús invariable de *dos*, sense cap referència, però, a la pronúncia ['duxəs], *Guia d'usos* recomana l'ús amb flexió de gènere als registres formals (p. 126). En els cardinals, cal notar la preferència per *vuit* en comptes de *huït* i els derivats en la llengua escrita com a «forma general» (p. 126), seguint la recomanació de *Proposta IEC* que diu que en l'àmbit restringit «és admissible la pronunciació *uït* del numeral *vuit*» (p. 117).

L'italianisme *manco* és rebutjat per *Guia d'usos*, que el considera al mateix nivell que l'espanyolisme *menos* (p. 132), tot i que *Proposta IEC* no tan sols l'admet, seguint Moll, sinó que el considera propi de l'àmbit restringit, perquè únicament el considera propi dels parlars baleàrics (p. 117). Posats a caracteritzar la llengua davant l'espanyol, no s'entén el rebuig d'un sinònim. Caldria afegir, a més, l'especificador *qualque* ('algun'), juntament amb els pronoms *qualque cosa* ('alguna cosa, quelcom'), *qualcú* ('algu'), sense flexió, i *qualcun* i *quesvulla*, sense flexió (el darrer, molt recessiu, però que pagaria la pena de mantenir i promoure), com a molt corrents al baleàric i recurs estilístic en l'ús formal general. Hi haurien d'aparèixer, si més no en les remarques, tot i que són formes d'àmbit restringit, per l'abundor de l'ús de les tres primeres a les Balears. Pel que fa al pro-

31. E. Bonet, «Cliticització», p. 956.

32. Ja l'any 1912, Fabra feia concordar el participi d'un temps compost amb l'antecedent del complement directe representat pel pronom *en* (*Gramàtica catalana*, § 105, p. 137), i en exemples d'altres fenòmens ho aplicava: «Quantes cartes has escrit? —No n'he escrita cap», § 123 p. 159, «N'hàn arribats molts», «Quants n'hàn arribats?», *op. cit.* p. 160; «N'hem posades quatre aquí», p. 191.

nom *u*, es recomana de no usar-lo en registres formals, sinó *un* (p. 135). Caldria tenir en compte la recomanació de *Proposta IEC*, que el considera admissible en l'àmbit restringit (p. 117).

En l'apartat sobre forma i ús de les preposicions i els adverbis, s'explica en general la normativa, amb referències als usos valencians. Cal notar alguns aspectes, com l'epígraf 5.2.3 sobre l'alternança entre *com* i *com a* en el qual s'aclareix que «independentment de la funció, l'ús de *com* o *com a* depèn de l'element que segueix la preposició. S'usa *com a* davant d'adjectius i de substantius sense cap determinant, i *com* en els altres casos» i s'afegeix que «en algunes gramàtiques es proposa usar exclusivament la forma *com* en tots els contextos comparatius i s'apunten exemples del tipus *S'estimen com germans* ('com si fossen germans'). Aquesta proposta, tanmateix, no respon als usos tradicionals i vius en la major part del domini lingüístic.» (p. 143)

Pel que fa a l'ús de *per* i *per a* davant infinitiu, se segueix la normativa, atès que aquestes dues formes «alternen en la llengua espontània i la distinció és l'opció recomanada per la normativa»; no s'hi explica, però, l'ús espontani real (p. 143). L'important ús de *per a* com a especificador d'un substantiu no hi apareix exposat més que indirectament en el comentari, en lletra menuda, de l'oració ambigua *Pren pastilles {per / per a} dormir* (p. 144).

En l'apartat dels adverbis, trobam una llarga sèrie de locucions de «la llengua més viva i popular» que «convé preservar i potenciar» (podríem afegir especialment fora del País Valencià) (*a bondó* 'a bastament', *a l'orelleta* 'a cau d'orella', *a mos redó* 'menjant sense cobert', *a presses* i *corruixes/carreres* 'a corre-cuita', *a palp* 'a les palpentes', *a gosades*, *ausades* 'certament', etc.). (p. 145-146, 148)

En els adverbis de manera, manca una referència a les sèries de dos o més adverbis en *-ment* amb manteniment de la terminació en tots els adverbis o amb el manteniment en el primer i la perdua en el següent o següents.

En parlar dels adverbis de temps, s'exposen una sèrie de formes en gran part presents també en el baleàric i que, per això, i per ser clàssiques, convindria difondre en la llengua general, contra l'empobriment dels mitjans de comunicació que calquen l'espanyol: *després-ahir*, *després-demà* (a Mallorca, *després-ahir*, *passat demà* / *demà passat*, i, a més, *després-ahir l'altre* i *passat demà l'altre* / *demà passat l'altre*, aquest darrer existent també en el dialecte central), *l'endemà* (que es diu que és preferible a *al sendemà*, forma contra la qual hi ha un prejudici perquè no s'hi té en compte l'antiguitat ni les formes paral·leles d'altres llengües romàniques, amb lexicalització de l'article derivat de *ipse*, i la difusió, també baleàrica, al costat de *l'ondemà*, aquesta sí clarament secundària, sembla que amb lexicalització de la forma plena d'article *lo*), *adés*, a punt de desaparèixer de llenguatge espontani, però que caldria mantenir per refermar la genuïtat del llenguatge i la comunió amb altres llengües romàniques, com l'italià amb *adesso*, el romanès amb *adès*, l'occità *adès* (però no en l'espanyol!) (p. 148).

En l'apartat sobre les oracions relatives, com passa en moltes de gramàtiques, hi manca el relatiu modal *com*, present en oracions de l'estil de *La manera com parla m'agrada* (p. 151) i el relatiu adverbial *on* (*L'hostal és una casa on els forasters van a menjar*). Entre altres conjuncions i connectors, caldria afegir referències a *posat que* i *donat que* (condicionals), *atès que* (causal) i el discutible *ja que* a principi de frase; entre els connectors, conjuncions i locucions continuatives com *àdhuc* (forma considerada molt culta, però que cal notar que al segle XIX s'havia vulgaritzat en el baleàric).